

LAPPEENRANNAN TEKNILLINEN YLIOPISTO

Kauppatieteiden osasto

Kauppatieteiden kandidaatin tutkinnon tutkielma

Laskentatoimi

**PIENTEN OSAKEYHTIÖIDEN
TILINTARKASTUSVELVOLLISUUDEN POISTAMINEN**

11.5.2006

Tekijä: Taina Törrönen

Opponentti: Johanna Lehtinen

Ohjaaja: Professori Ulla Kotonen

TIIVISTELMÄ

Tekijä:	Taina Törrönen
Tutkielman nimi:	Pienten osakeyhtiöiden tilintarkastusvelvollisuuden poistaminen
Osasto:	Kauppätieteiden osasto
Vuosi:	2006
Kauppätieteiden kandidaatin tutkinnon tutkielma,	Lappeenrannan teknillinen yliopisto. 40 sivua ja 2 taulukkoa.
Tarkastaja:	professori Ulla Kotonen
Hakusanat:	tilintarkastuslaki, tilintarkastusvelvollisuus, pieni osakeyhtiö
Keywords:	audit law, audit obligation, small limited company

Tämän tutkimuksen ongelmana oli, mitä vaikutuksia pienelle osakeyhtiölle koituisi tilintarkastusvelvollisuuden poistamisesta. Tutkimuksen päätavoitteena oli selvittää, mitä hyötyjä ja haittoja yhtiölle seuraisi tästä. Alatavoitteina oli määrittää pienyritys sekä selvittää tilintarkastuksen tehtävät, pienyritysten tilintarkastuksen erityispiirteet sekä tilintarkastukseen kohdistuvat vaatimukset.

Tutkimusmenetelmä oli kirjallisuuteen perustuva, kuvaileva ja vaikutuksia ymmärtämään pyrkivä. Kirjallisuuden avulla selvitettiin tilintarkastuksen tehtävää ja siihen kohdistuvia vaatimuksia. Ammattilehtikirjoittelun avulla etsittiin tilintarkastuspakon poistamisen hyötyjä ja haittoja pienelle osakeyhtiölle.

Tutkimus osoitti, että pienen osakeyhtiön omistajien ja johdon kannalta ajateltuna tilintarkastuspakosta voitaisiin luopua. Turha kustannus jäisi pois. Muiden sidosryhmien, kuten verohallinnon ja velkojien, kanssa luottamussuhde kärsisi. Nämä eivät enää luottaisi yritykseen. Tästä voisi seurata muun muassa verotarkastuksia ja erilaisia lisäkustannuksia yhtiölle. Lisäksi johdon tekemät verovilpit, kirjanpidon laiminlyönnit ja tahattomat virheet voisivat lisääntyä. Tutkimuksen tulokset perustuvat lähinnä spekulointiin, sillä tällaisesta ei ole aiempaa kokemusta Suomessa eikä Pohjoismaissa.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Taustaa.....	1
1.2	Tutkimusongelma ja -tavoitteet	3
1.3	Tutkimuksen rajaukset ja näkökulma	4
1.4	Tutkimusmenetelmä ja -aineisto.....	4
1.5	Tutkimuksen rakenne	5
1.6	Pienyrityksen määritelmä ja käytettävä käsitteistö.....	6
2	TILINTARKASTUKSEN TEHTÄVÄT, PIENYRITYKSEN TILINTARKASTUKSEN ERITYISPIIRTEET JA TILINTARKASTUKSEEN KOHDISTUVAT VAATIMUKSET	8
2.1	Tilintarkastuksen tehtävät.....	8
2.2	Pienyrityksen tilintarkastuksen erityispiirteet.....	10
2.3	Tilintarkastukseen kohdistuvat vaatimukset.....	11
2.3.1	Riippumattomuus	11
2.3.2	Objektiivisuus	13
2.3.3	Ammattitaito ja huolellisuus.....	14
2.3.4	Salassapitovelvollisuus	15
2.3.5	Hyvää tilintarkastustapaa koskevien suositusten noudattaminen	16
2.4	Yhteenvedo	17
3	TILINTARKASTUSVELVOLLISUUDEN POISTAMISEN VAIKUTUKSET ERI SIDOSRYHMIEN KAUITTA	18
3.1	Johto ja omistajat.....	18
3.2	Velkojat.....	21
3.3	Verohallinto.....	22
3.4	Tilintarkastaja	23
3.4.1	Hyväksytty tilintarkastaja	23
3.4.2	Maallikkotilintarkastaja	25
3.5	Tilitoimisto.....	27
3.6	Kilpailijat.....	30
3.7	Asiakkaat	30
3.8	Työntekijät	31
3.9	Yhteenvedo	32
4	JOHTOPÄÄTÖKSET	34
	LÄHTEET	37

1 JOHDANTO

1.1 Taustaa

Nykyinen tilintarkastuslaki (TTL 1994/936) tuli voimaan vuoden 1995 alusta. Sitä ennen kaikki tilintarkastusta ja tilintarkastajaa koskevat säännökset olivat jokaisessa yhteisölaissa erikseen. Osakeyhtiöissä on aina edellytetty tilintarkastusta yrityksen koosta riippumatta toisin kuin henkilöyhtiöissä. (Rinkineva 1998, 41) Tilintarkastuslaki velvoitti myös, että kaikissa avoimissa yhtiöissä ja kommandiittiyhtiöissä on valittava tilintarkastaja. Ennen lain voimaantuloa tilintarkastus vaadittiin ainoastaan, jos henkilöyhtiössä oli kahden viimeisen tilikauden aikana ollut keskimäärin yli 30 henkilöä. Lakia arvosteltiin muun muassa siitä, että tilintarkastajan valitseminen ja ilmoittaminen kaupparekisteriin lisäisi byrokratiaa ja yhtiön menoja. Lisäksi tilintarkastuksesta saatavaa hyötyä kyseenalaistettiin. (Rinkineva 1998, 41; Väyrynen 1995, 7)

Nykyinen laki sallii, että tilintarkastuksen voi suorittaa pienissä yrityksissä muu kuin hyväksytty tilintarkastaja, eli niin sanottu maallikotilintarkastaja. Hyväksytyjä tilintarkastajia ovat KHT- (Keskuskauppakamarin hyväksymä tilintarkastaja) sekä HTM-tilintarkastaja (kauppakamarin hyväksymä tilintarkastaja) (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 1995, 5; Riistama 1995, 57–58; Horsmanheimo & Steiner 2002, 49). Lisäksi hyväksytyjä tilintarkastusyhteisöjä ovat KHT- ja HTM-yhteisöt (Riistama 1995, 58; Horsmanheimo & Steiner 2002, 49).

Vähintään yksi hyväksytty tilintarkastaja on valittava yrityksen tilintarkastajaksi silloin, jos yrityksessä ylittyy vähintään kaksi seuraavista kriteereistä: taseen loppusumma on edelliseltä tilikaudelta yli 340 000 euroa, liikevaihto on ollut yli 680 000 euroa, ja jos yrityksessä on ollut edellisellä tilikaudella keskimäärin yli 10 henkilöä töissä. Vain hyväksytty tilintarkastaja voidaan valita, jos samalla tavoin täyttyy vähintään kaksi seuraavista kriteereistä: tase 2 100 000 euroa, liikevaihto 4 200 000 euroa sekä henkilömäärä keskimäärin yli 50 henkeä. (TTL 11§)

Tilintarkastusala on jälleen muutosten edessä. Kauppa- ja teollisuusministeriön tilintarkastuslakityöryhmä (2003, 102) on esittänyt, että tilintarkastusvelvollisuus poistettaisiin pieniltä yrityksiltä kokonaan. Tämä koskisi sellaisia yrityksiä, joilla ylittyy korkeintaan yksi seuraavista kriteereistä edelliseltä tilikaudelta:

- taseen loppusumma on 200 000 euroa;
- liikevaihto on 300 000 euroa; sekä
- henkilöstömäärä on keskimäärin viisi.

Lisäksi työryhmä ehdottaa, että tilintarkastajana voisi toimia jatkossa ainoastaan kauppakamarin tai Keskuskauppakamarin hyväksymä luonnollinen henkilö tai hyväksytyt tilintarkastusyhteisö. Näin myös maallikotilintarkastajista luovuttaisiin. Laki koskisi kaikkia yhteisöjä ja säätiöitä. Näin luovuttaisiin pohjoismaisesta käytännöstä, jossa kaikilta osakeyhtiöiltä on vaadittu tilintarkastusta koosta riippumatta (Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003, 189).

Ehdotus perustuu Euroopan unionin lainsäädäntöön. Euroopan unionissa yleistä tilinpäätösnormistoa säännellään neuvoston neljännellä (78/660/ETY) ja seitsemännellä (83/249/ETY) yhtiöoikeudellisella direktiivillä. Vain hyväksytyt tilintarkastajat ja yhteisöt voivat tarkastaa direktiivien soveltamisalaan kuuluvat tilinpäätökset. Euroopan yhteisöjen jäsenvaltiot voivat kuitenkin neljännen yhtiöoikeudellisen direktiivin 51 artiklan mukaan vapauttaa 11 artiklassa tarkoitetut yhtiöt hyväksytyt tilintarkastajan käyttövelvollisuudesta. Tällaisia yhtiöitä ovat sellaiset, joilla ainoastaan yksi seuraavista arvoista ylittyy:

- taseen loppusumma on 3 125 000 euroa;
- liikevaihto on 7 300 000 euroa; sekä
- keskimääräinen työntekijämäärä tilikaudella on 50.

Euroopan unionin direktiivi sallisi siis huomattavan paljon suurempienkin yritysten tilintarkastusvelvollisuudesta luopumisen.

Eri tahot, kuten auktorisoidut tilintarkastajat ja verohallinto, ovat jyrkästi olleet sitä mieltä, että tilintarkastuspakkoa ei tulisi pieniltä yhtiöiltä poistaa. Heidän mukaansa sen jälkeen pieniin yrityksiin ei olisi luottamista. Taustalla on kuitenkin auktorisoitujen tilintarkastajien huoli töiden loppumisesta. (Sorsa 1998, 6–7)

1.2 Tutkimusongelma ja -tavoitteet

Tutkimusongelmana on se, mitä vaikutuksia pienelle osakeyhtiölle koituisi tilintarkastusvelvollisuuden poistamisesta. Tutkimukseni päätavoitteena on selvittää, mitä hyötyjä ja haittoja pienelle osakeyhtiölle seuraisi tilintarkastuspakon poistamisesta. Tähän liittyen tavoitteenani on selvittää pienen osakeyhtiön näkökulmasta vaikutuksia yrityksen ja eri sidosryhmien välisiin suhteisiin. Eri sidosryhmiä, joita käsittelen, ovat johto, omistajat, velkojat, verohallinto, tilintarkastaja, tilitoimisto, kilpailijat, asiakkaat sekä työntekijät. Johtoa ja omistajia käsittelen yhdessä, sillä usein pienyhtiöissä nämä ovat samoja henkilöitä.

Ensimmäisenä osatavoitteenani on määritellä pieni osakeyhtiö ja yritys. Toisena osatavoitteenani on selvittää, millaisia tehtäviä tilintarkastuksella on yritystoiminnassa. Kolmantena osatavoitteenani on selvittää pienyrityksen tilintarkastuksen erityispiirteet. Neljäntenä osatavoitteenani on selvittää, millaisia vaatimuksia tilintarkastukseen kohdistuu. Tällaisia vaatimuksia ovat muun muassa riippumattomuus, objektiivisuus, ammattitaito ja huolellisuus sekä salassapitovelvollisuus. Ilman näitä vaatimuksia tilintarkastukseen ei voitaisi luottaa, eikä siitä olisi mitään hyötyä.

1.3 Tutkimuksen rajaukset ja näkökulma

Keskityn tutkimuksessani ainoastaan tilintarkastusvelvollisuuden poistamiseen pieniltä osakeyhtiöiltä, sillä tällainen lakiuudistus olisi uudenlainen osakeyhtiöille. Etenkin Pohjoismaissa on aina edellytetty tilintarkastusta kaikilta osakeyhtiöiltä koosta riippumatta. Osakeyhtiöissä rajoitettu vastuu tuo erilaiset lähtökohdat tilintarkastukselle ja tilinpäätöstietojen oikeellisuudelle kuin henkilöyhtiöissä. Henkilöyhtiössähän viime kädessä yhtiömiehet ovat vastuussa yhtiön veloista niiden täyteen määrään asti. Vastuu on myös henkilökohtaista, eli kukin yksinään voi joutua vastuuseen yhtiön velvoitteista. Tämän vuoksi kynnyksinä väärinkäyttöihin on korkeampi kuin osakeyhtiöissä.

Tutkin tilintarkastusvelvollisuuden poistamista pienen osakeyhtiön näkökulmasta. Yrityksen eri sidosryhmät, kuten johto, omistajat, velkojat, verohallinto, tilintarkastaja, tilitoimisto, kilpailijat, asiakkaat ja työntekijät tulevat mukaan yrityksen näkökulman kautta. Pohdin, mitä heidän välisissä suhteissaan muuttuu, jos tilintarkastuksesta luovuttaisiin.

1.4 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Tutkimusmenetelmäni on kuvaileva eli deskriptiivinen. Kirjallisuuteen perehtymällä pyrin selvittämään tilintarkastuksen tehtävää ja siihen liittyviä vaatimuksia. Lisäksi perehdyn erikseen pienyhtiön tilintarkastuksen erityispiirteisiin. Menetelmäni on myös vaikutuksia ymmärtämään pyrkivä, sillä pyrin selvittämään, mitä vaikutuksia tilintarkastusvelvollisuuden poistamisella on pienelle osakeyhtiölle.

Lakimuutoksesta ei ole vielä tehty hallituksen esitystä. Sen odotetaan valmistuvan kevään 2006 aikana. Tämän vuoksi käytän tilintarkastuslakityöryhmän raporttia aiheesta. Lisäksi käytän tutkimuksessani tilintarkastuslakityöryhmän yhteenvetosaaduista lausunnoista työryhmän ehdotuksista. Siinä ovat ottaneet kantaa tilintar-

kastusvelvollisuuden poistamiseen muun muassa yliopistot, oikeusministeriö, verohallitus sekä rahoitustarkastus.

Ammattilehtikirjoittelua löytyy aiheesta melko runsaasti. Niiden avulla saan melko kattavasti selvitettyä aihetta ja sen eri näkökohtia. Tilintarkastus-Revision-lehdessä ja Tilisanomissa on runsaasti kirjoitettu tilintarkastuspakosta luopumisesta. Suurimman osan artikkeleista on tosin kirjoittanut joko HTM- tai KHT-tilintarkastaja. Selvää on, että artikkeleiden taustalla vaikuttaa huoli töiden loppumisesta (Sorsa 1998, 6–7). Artikkeleiden kannat ovatkin hyvin samansuuntaisia.

Tilintarkastusta koskevista kirjoista selvitän tilintarkastuksen tehtävää yrityksessä ja pohdin, mitä vaikutuksia tämän tehtävän pois jäämisellä olisi. Kirjojen avulla selvitän myös tilintarkastukseen kohdistuvia vaatimuksia, joita ilman tilintarkastukseen ei voitaisi luottaa. Tärkeimpiä kirjalähteitäni ovat Horsmanheimon ja Steinerin, Kokkosen sekä Riistaman kirjat.

1.5 Tutkimuksen rakenne

Johdannossa käsittelen tilintarkastusalan taustaa sekä esittelen tilintarkastuslakityöryhmän ehdotuksen tilintarkastusvelvollisuuden poistamisesta pieniltä yhtiöiltä. Määrittelen myös tutkimusongelman, tutkimuksen rajaukset, näkökulman sekä rakenteen. Lopuksi määrittelen pienen yrityksen ja selvitän käyttämäni käsitteistöä.

Toisessa kappaleessa pohdin tilintarkastuksen tehtäviä yrityksessä. Tällä pyrin selvittämään tilintarkastuksen tarkoitusta yritykselle ja yhteiskunnalle. Lisäksi pohdin pienyrityksen tilintarkastuksen erityispiirteitä. Kappaleen lopussa selvitän vielä tilintarkastukseen kohdistuvia vaatimuksia, joita ilman tilintarkastukseen ei voitaisi luottaa.

Kolmannessa kappaleessa pohdin, mikä muuttuu pienissä osakeyhtiöissä jos tilintarkastusvelvollisuudesta luovutaan. Selvitän myös, mitä hyötyjä ja haittoja yritykselle voi tästä seurata. Pohdin näitä hyötyjä ja haittoja yrityksen sidosryhmien kautta.

Neljännessä kappaleessa esitän johtopäätökset tilintarkastuspakosta luopumisen vaikutuksista pienelle osakeyhtiölle. Pohdin myös, miten hyvin olen tutkimuksessani onnistunut ratkaisemaan tutkimusongelmani ja saavuttanut tavoitteeni. Lopuksi esitän vielä esille tulleita jatkotutkimusaiheita.

1.6 Pienyrityksen määritelmä ja käytettävä käsitteistö

Euroopan yhteisöjen komissio on suosituksessaan (2003/361/EY) hyväksynyt pk-yrityksen ja mikroyrityksen määritelmän. Mikroyritykset kuuluvat pk-yritysten luokkaan. Mikroyrityksenä pidetään sellaista yritystä, joiden:

- palveluksessa on vähemmän kuin 10 henkilöä ja
- liikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 2 000 000 euroa.

Tilintarkastuslakityöryhmän ehdotuksen mukaiset yritykset, joiden tilintarkastusvelvollisuudesta ollaan luopumassa, kuuluvat siis mikroyritysten luokkaan. Ehdotuksen mukaiset kokorajat ovat tosin paljon pienemmät kuin mikroyrityksen rajat. Kyse on siis hyvin pienistä yrityksistä. Euroopan unionin lainsäädännön mukaan taas tilintarkastusvelvollisuus voitaisiin poistaa kokonaan mikroyrityksiltä ja vielä isomiltakin yrityksiltä, kuten kappaleessa 1.1 olen selvittänyt.

Tutkimuksessani pienellä osakeyhtiöllä, pienyhtiöllä tai pelkästään yhtiöllä tarkoitan tilintarkastuslakityöryhmän ehdotuksen kokorajojen alittavia osakeyhtiöitä. Pienyrityksellä tarkoitan kaikkia pienyrityksiä, eli myös henkilöyhtiöitä. Näissä yrityksissä usein päätöksenteko on keskittynyttä ja usein yrittäjä henkilökohtaisesti osallistuu yrityksen päivittäiseen toimintaan. (Riistama 1995, 78–79) Tämä määri-

telmä onkin tutkimuksessani tärkeämpi kuin tietyt kokorajat. Etenkin kappaleessa 2.2 Pienyrityksen tilintarkastuksen erityispiirteet tarkoitan yleisesti kaikkia pieniä yrityksiä, enkä pelkästään pieniä osakeyhtiöitä.

2 TILINTARKASTUKSEN TEHTÄVÄT, PIENYRITYKSEN TILINTARKASTUKSEN ERITYISPIIRTEET JA TILINTARKASTUKSEEN KOHDISTUVAT VAATIMUKSET

2.1 Tilintarkastuksen tehtävät

Tilintarkastajan ensisijainen tehtävä on toimia valvojana (Riistama 1999, 15). Tilintarkastus Suomessa onkin ennen kaikkea laillisuusvalvontaa (Riistama 1995, 12). Lakisääteinen tilintarkastus sisältää yrityksen tilikauden kirjanpidon ja tilinpäätöksen sekä hallinnon tarkastuksen (Horsmanheimo & Steiner 2002, 21). Tarkoituksena on tutkia ja todeta osakeyhtiössä yhtiökokoukselle esitettävän tilinpäätösinformaation luotettavuus. Omistajien täytyy voida tietää, toimiiko johto hyväksyttävällä tavalla, jotta he voivat tehdä tarkoituksenmukaisia päätöksiä. Tilintarkastus on toteavaa, eikä tarkoituksena ole virheiden ja väärinkäytösten etsiminen. Tilintarkastajan on sen sijaan tarkastettava, että yrityksellä on sellainen sisäinen kontrollijärjestelmä, että sen avulla voidaan virheet ja väärinkäytökset huomata. Jos virheitä tai väärinkäytöksiä kuitenkin ilmenee, tulee tilintarkastajan niistä raportoida. Toimenpiteet niiden korjaamiseksi kuuluvat yhtiön toimielimille, kuten hallitukselle. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 1995, 14; Kokkonen 1997, 7; Riistama 1999, 27)

Viime vuosina on kuitenkin korostunut se, että tilintarkastajat toimivat myös virheiden ja väärinkäytösten tarkastajina. Tilintarkastajien on aiemminkin oletettu toimivan niiden etsijöinä, sillä nimenomaan suuri yleisö mieltää tilintarkastajan tehtävän usein näin. Tällöin kyseessä onkin niin sanottu odotuskuilu, jolloin yleisön odotukset tilintarkastusta kohtaan ovat suuremmat kuin mitä tilintarkastajan oikeudet ja velvollisuudet olettavat. Tämän vuoksi tilintarkastusala on ottanut virheiden ja väärinkäytösten tarkastamisen osaksi hyvää tilintarkastustapaa suositusten muodossa. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 236–237; Saarinen 2005, 4)

Tilintarkastuksella ei ole merkitystä pelkästään yhtiökokoukselle. Sen tehtävänä on toimia myös yleisen yhteiskunnallisen intressin valvojana. Myös muut sidosryhmät kuin omistajat tarvitsevat oikeita ja riittäviä tietoja yrityksen toiminnasta ja taloudesta. Esimerkiksi velkojat ovat kiinnostuneet yrityksen toiminnasta. (Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003, 12) He haluavat tietää, onko yritys maksukykyinen nyt ja mahdollisesti tulevaisuudessa. Voidaanko yritykselle myöntää lisää lainoja, ja pystyykö yritys selviytymään nykyisistään lainoista.

Lisäksi valtio ja kunnat haluavat suojata julkisen vallan etuja. Myös työntekijät hyötyvät tilintarkastuksesta. He ovat kiinnostuneita etenkin työn saatavuudesta. Tavaroiden ja palvelujen toimittajat haluavat saada tietoa asiakkaansa toiminnan jatkuvuudesta ja maksukykyisyydestä. Asiakkaat taas ovat kiinnostuneet toimittajan toiminnan jatkuvuudesta etenkin silloin, jos ostettujen hyödykkeiden käyttö vaatii ylläpitotoimia tai varaosapalvelua. (Riistama 1999, 15; 24) Täytyy muistaa, ettei tilintarkastaja kuitenkaan edusta näitä sidosryhmiä, vaikka ottaakin huomioon niiden intressejä. Osakkeenomistajien edut ovat ensisijaisia suhteessa muihin sidosryhmiin. (Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003, 12)

Tilintarkastajan toinen tehtävä valvonnan lisäksi on neuvonantotehtävä. Kun tilintarkastaja huomaa jonkin virheen tai puutteen esimerkiksi verolaskelmassa, antaa hän vastauksen siitä, miten virhe tai puute olisi syytä korjata. Lisäksi tilintarkastajat konsultoivat muun muassa laskentatoimessa, kirjanpidossa, yritysjärjestelyissä sekä verotuksessa. (Horsmanheimo 2002, 33) Konsultointi mahdollistaa paneutumisen syvemmälle asiakkaan eri toimintoihin ja hyödyttää siten myös varsinaista tilintarkastusta. Tilintarkastajan on kuitenkin oltava varovainen konsultoinnissaan, sillä vaarana on riippumattomuuden heikentyminen. Tällöin tilintarkastuksen uskottavuuskin heikkenee. Tilintarkastaja voidaan tällöin rinnastaa jopa yrityksen johtoon. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 1995, 26–27)

2.2 Pienyrityksen tilintarkastuksen erityispiirteet

Pienyritysten johtohenkilöt eivät yleensä ole taloushallinnon ja juridiikan ammattilaisia. Tällöin tilintarkastajatkin voivat olla maallikoita, sillä hyväksytyjen tilintarkastajien kokorajat eivät ylity. Usein kuitenkin juuri osaamisen puuttumisen vuoksi pienyrityksillä on suurin tarve ammattitaitoiselle tilintarkastajalle. Pienyrityksissä yrittäjä keskittyy yleensä ainoastaan liiketoimintaan. Lisäksi päätöksenteko on keskittynyttä. Toisin sanoen johto ja omistajat ovat usein samoja henkilöitä. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 323) Yleensä yrityksen osakkaat saavat kaiken tarvitsemansa tiedon yrityksen taloudesta, koska kaikki yleensä toimivat yrityksen hallituksessa (Mäkinen 1998, 382).

Pienyrityksessä korostuukin tilintarkastajan neuvontarooli enemmän kuin valvontarooli. Omistajayrittäjä tarvitsee enemmän asiantuntemusta kirjanpitoon, verotukseen ja oikeudellisiin kysymyksiin liittyvissä asioissa kuin suurissa yrityksissä. Tilintarkastajalla on myös suurempi omistajan luottamushenkilörooli kuin suurissa yrityksissä. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 327; Koskela 1990, 32) Kun tilintarkastaja konsultoi yritystä, voi tulla ongelmia eettisyyden kanssa. Tällöin jossain määrin tilintarkastaja joutuukin tarkastamaan omaa työtään. Riippumattomuus on siis vaarassa heikentyä. (Koskela 1990, 14; Ittonen 2004, 78) Tilintarkastuksen on myös oltava kustannustehokasta, sillä pienyritys on harvoin valmis maksamaan korkeita palkkioita. Omistajan kannalta tilintarkastus tuottaakin hyötyä ainoastaan neuvojen myötä. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 327)

Tilitoimistot ovat yleensä keskeisessä asemassa pienyrityksissä. Se onkin osa yrityksen taloushallintoa. Tämän vuoksi tilintarkastajan laillisuusvalvonta ulottuu tilitoimistoon asti. (Rantalainen 1999, 437–438) Tilitoimistoa käytetään usein kirjanpito- ja veroasioiden hoidossa. Sen asiantuntemus ja ammattitaito ovatkin suuressa merkityksessä tilintarkastuksen kannalta. Jos yrityksellä ei ole asiantuntevaa tilitoimistoa, kohdistuu tilintarkastajaan enemmän odotuksia. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 327–328)

Artikkelissaan Rantalainen (1999, 438) väittää, että hyväkään tilintarkastus ei pienyrityksissä korvaa huonosti laadittua kirjanpitoa ja tilinpäätöstä. Hyvin järjestetty laskentatoimi ja laadittu tilinpäätös taas antavat huonommankin tilintarkastuksen jälkeen oikean ja riittävän kuvan yrityksen tilinpäätöksestä. Hän puoltaa tilintarkastusta kuitenkin sillä, että kahden ammattilaisen mielipide on aina kuitenkin enemmän kuin jommankumman yksinään. Eikä tilitoimisto kilpaile tilintarkastuksen kanssa, sillä riippumattomuuden vuoksi omia töitään ei voida tarkastaa.

2.3 Tilintarkastukseen kohdistuvat vaatimukset

Tilintarkastukseen liittyy myös joukko vaatimuksia, joita ilman tilintarkastukseen ei voitaisi luottaa. Ilman näitä vaatimuksia ei myöskään yrityksen tilinpäätösinformaatiota voitaisi todentaa siten, että se olisi ulkoisesti uskottavaa. Tällaisia vaatimuksia ovat riippumattomuus, objektiivisuus, ammattitaito ja huolellisuus, salassapito-velvollisuus, ammatin edellyttämä käytös sekä hyvää tilintarkastustapaa koskevien suositusten noudattaminen. Nämä kuuluvat myös KHT-yhdistyksen laatimiin eettisiin ohjeisiin, joita yhdistykseen kuuluvan tilintarkastajan tulisi noudattaa. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2002, 30) Nämä ohjeet sitovat jäsenkuntaa eli KHT-tilintarkastajia. Niiden rikkomisesta voi seurata kurinpidollisia toimenpiteitä. Suosituksista voidaan poiketa ainoastaan silloin, jos muuten ei tilintarkastuksen tavoitteita voitaisi saavuttaa. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2005, 15–16) Seuraavassa käyn läpi muutamia tärkeimpiä tilintarkastukseen liittyviä vaatimuksia, jotka ovat ensisijaisen tärkeitä tilintarkastuksen uskottavuuden ja luotettavuuden kannalta.

2.3.1 Riippumattomuus

Riippumattomuutta pidetään tärkeimpänä tilintarkastuksen kulmakivenä (Arens & Loebbecke 2000, 86). Ilman riippumattomuutta ei tilintarkastukseen voida luottaa. Se onkin keino, jolla voidaan osoittaa tilintarkastajan toimivan työssään objektiiv-

sesti ja rehellisesti. Se lisää tilinpäätöstietojen uskottavuutta ja tuo lisäarvoa sijoittajille sekä yrityksen muille sidosryhmille. (Pekkarinen 2003, 6) Riippumattomuus edellyttää sekä näkyvää että mielen riippumattomuutta. Näkyvä riippumattomuus tarkoittaa sitä, että kolmas osapuoli voi varmistua siitä, että tilintarkastaja on rehellinen ja objektiivinen. Mielen riippumattomuus taas kuvaa henkilön asennoitumista siten, ettei ole altis vaikutteille työtehtävässään. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2005, 709) Hän voi antaa vapaasti tilintarkastuskertomuksen tinkimättä rehellisyydestään, objektiivisuudestaan ja ammatillisesta harkinnastaan (Lydman 2001, 9). Mielen riippumattomuutta ei voikaan havaita, joten sitä on siten myös mahdotonta säännellä. Kaikki sääntely onkin kohdistettu näkyvään riippumattomuuteen. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 208)

Näkyvä riippumattomuus merkitsee sitä, että tilintarkastaja on täysin riippumaton tarkastettavana olevasta yrityksestä ja sen jäsenistä. Hän ei saa olla niihin alistustai käskyvaltasuhteessa. Myös sukulaisuus- ja lankoussuhde on kielletty niihin, joiden toimia hän tarkastaa. Jos tilintarkastajalla on merkittävä suhde yritykseen esimerkiksi hankkijana, asiakkaana, velkojana tai velallisena, voi riippumattomuus kärsiä. Tilintarkastaja ei saa myöskään omistaa huomattavaa määrää yhtiön osakkeista. Yhtiön kirjanpidon laatimiseen tilintarkastaja ei saa osallistua. (Kokkonen 1997, 12; Riistama 1999, 31)

Riippumattomuus merkitsee myös sitä, että tilintarkastajalla on vapaus valita tarkastuksen kohde, laajuus sekä menetelmät. Tämä tarkoittaa sitä, ettei esimerkiksi johto saa olla päättämässä näistä seikoista. Myöskään lopputulos ei saa vaikuttaa tilintarkastuksen suorittamiseen eikä raportointiin. (Riistama 1999, 31) Kova kilpailu tilintarkastusalalla on vahvistanut asiakkaan asemaa, sillä hän voi painostaa tilintarkastajan vaihtamisella, mikäli tilintarkastaja ei ratkaise asiaa hänen kannaltaan edullisesti. Suurten tilintarkastusyhteisöjen on todettu pystyvän pienempiä paremmin vastustamaan asiakkaan painostusta. (Ittonen 2004, 77) Tilintarkastaja ei saisi olla taloudellisesti riippuvainen asiakkaastaan, eli tarkastettavan yrityksen osuus tilintarkastajan liikevaihdosta ei saisi olla merkittävä (Lydman 2001, 10; Flint 1988, 72). Maallikkotilintarkastajien kohdalla siis riippumattomuus voi vaa-

rantua painostuksen kautta helpommin, sillä heille yhden asiakkaan merkitys liiketoiminnan kannattavuudelle voi olla suuri.

Pienissä osakeyhtiöissä riippumattomuuden vaatimus ei aina toteudu. Etenkin silloin, kun kyseessä on maallikotilintarkastaja, voi riippumattomuus heikentyä. Useinhan maallikko on johdon tai sen lähipiirin tuttava. Hän ei välttämättä ymmärrä vastuutaan ja suhtautuu tehtäväänsä usein liian kevyesti. (Sorsa 1998, 379) Riippumattomuus voi vaarantua myös siten, että tilintarkastaja neuvoo yhtiötä liikaa muun muassa verotuksessa ja kirjanpidossa. Tällöin saatetaan tarkastaa jopa omia töitään.

2.3.2 Objektiivisuus

Tilintarkastajan on oltava objektiivinen, jotta yrityksen tilinpäätösinformaatioon voitaisiin luottaa. Objektiivisuuden noudattaminen kuuluu hyvään tilintarkastustapaan. Tilintarkastuksessa objektiivisuudella tarkoitetaan tiukkaa pitäytymistä tosiasioissa, eli dokumentoiduissa tarkastushavainnoissa. Raportoinnin on siis perustuttava näihin havaintoihin. Objektiivisuus liittyy vaatimukseen tilintarkastajan riippumattomuudesta. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 203–204) Riippumattomuudella turvataan se, että tilintarkastus olisi objektiivista (Horsmanheimo & Steiner 2002, 204; Saarikivi 1999, 56). Tilintarkastajan objektiivisuutta ei pystytä ulkoisesti havaitsemaan. Tämän vuoksi riippumattomuus on ainoa keino, jonka avulla voidaan etukäteen varmistua siitä, että tilintarkastaja on kykenevä toimimaan objektiivisesti. (Saarikivi 1999, 56)

Objektiivisuus ei välttämättä toteudu pieniyhtiöiden tilintarkastuksessa, sillä riippumattomuuden puuttuessa on vaikea toimia objektiivisesti. Etenkin maallikotilintarkastajien ollessa kyseessä siis tämänkin vaatimuksen toteutuminen voi olla vaarassa.

2.3.3 Ammattitaito ja huolellisuus

Tilintarkastuksen tulee olla ammattitaitoista ja huolellista, sillä muuten tilintarkastuksesta ei olisi hyötyä. Ammattitaito onkin yksi keskeisimmistä tilintarkastuksen kulmakivistä. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 223–224) Ammattitaito eli pätevyys käsittää tilintarkastuksen suorittamiseksi vaadittavat tiedot ja taidot. Ne saavutetaan koulutuksella, harjoittelulla ja kokemuksella. (Flint 1988, 48)

Tilintarkastuslain 10 §:n mukaan tilintarkastajalla on oltava sellainen laskentatoimen, taloudellisten ja oikeudellisten asioiden sekä tilintarkastuksen tuntemus ja kokemus, kuin mitä yhtiön laatuun ja laajuuteen nähden on tarpeen tehtävän hoitamiseksi. Laissa ei siis olla tarkemmin määritelty ammattitaitovaatimusta pienyrityksien tilintarkastajalle (Riistama 1995, 17). Kokorajojen ylittyessä ammattitaitovaatimukset kasvavat, kun vaaditaan hyväksytyjä tilintarkastajia.

Tilintarkastusalan suosituksissa veloitetaan, että tilintarkastajan on varmistuttava omaavansa tarvittavat tiedot ja taidot tarkastusta varten. Lisäksi tilintarkastajan on noudatettava laadunvalvontaa, jotta tilintarkastus hoidetaan asianmukaisten suositusten mukaisesti. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2005, 28–29; Horsmanheimo & Steiner 2002, 223–224) Laadunvalvonnalla varmistutaan siitä, että hyväksytyjen tilintarkastajien tekemä tarkastustyö tosiaankin noudattaa tilintarkastusalan suosituksia ja on siten luotettavaa.

Huolellisuuden vaatimus velvoittaa tilintarkastajaa hyvän tilintarkastustavan kautta. Se määräytyy siis laista. Ammattitaidon ja huolellisuuden veloitteet ovat hyvin lähellä toisiaan, ja onkin usein vaikea sanoa, onko toimittu huolimattomasti vai ammattitaidottomasti. Jos lakia sovelletaan virheellisesti, on se ammattitaidottomuutta, sillä tilintarkastajan olisi otettava aina asiat selville ennen kuin toimii. Huolimattomuus taas ilmenee ammattitaidottomuutena jossain tietyssä yksityiskohdassa. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 223–224)

Pienissä osakeyhtiöissä tilintarkastajien ammattitaidolla ja huolellisuudella on suuri merkitys, sillä useinhan pienissä yrityksissä omistajayrittäjältä puuttuu juuri osaamista kirjanpidollisissa asioissa. Sen vuoksi olisi tärkeää, että pienyhtiö valitsisi hyväksytyyn tilintarkastajan. Usein tosin yhtiön tilinpäätöksen tarkastaa maallikko, jolloin ammattitaidosta ei voida mennä takuuseen. Heidän osaamistasonsa ei välttämättä riitä tilinpäätöksen oikeellisuuden ja luotettavuuden arviointiin (Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003, 91).

2.3.4 Salassapitovelvollisuus

Tilintarkastuslain 25 §:ssä säädetään vaitiolovelvollisuudesta. Tilintarkastaja ei saa ilmaista ulkopuoliselle tarkastusta tehdessään ilmi tulleita asioita, jos niistä voi koitua yritykselle haittaa. Tilintarkastaja saakin tietoja yrityksestä ainoastaan tilintarkastusta varten. Käytäntönä onkin ollut, että ulkopuolisille annetaan korkeintaan sellainen tieto, joka muutenkin on julkista. Ellei näin toimittaisi, kärsisi luottamuksellinen tilintarkastaja-asiakas-suhde. Luottamus on tärkeää, jotta tilintarkastus voitaisiin suorittaa hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. (Aho & Vänskä 1996, 105; Arens & Loebbecke 2000, 94; Flint 1988, 93, KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 1995, 12–13) Salassapitovelvollisuus onkin riippumattomuuden ja ammattitaidon ohella tilintarkastuksen keskeisiä kulmakiviä (Horsmanheimo & Steiner 2002, 245).

Salassapitovelvollisuus on voimassa myös viranomaiseen nähden, mutta se voidaan joskus kumota. Tuomioistuimella, syyttäjällä tai poliisiviranomaisilla on joissain tapauksissa lain nojalla oikeus saada tilintarkastajalta yritystä koskevia tietoja tai asiakirjoja. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 246; KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 1995, 13)

Pienyhtiöissä salassapitovelvollisuus varmastikin toteutuu kelvollisesti. Vaikka kyseessä on ollutkin maallikko, tuskin mitään tietoja yhtiöstä annetaan ilman yhtiön lupaa. Etenkin silloin kun johto tai sen lähipiiri on maallikon tuttava, tuskin hän luovuttaa ulkopuolisille mitään ylimääräisiä tietoja.

2.3.5 Hyvää tilintarkastustapaa koskevien suositusten noudattaminen

Tilintarkastuslain 16 § velvoittaa tilintarkastajaa kaikessa toiminnassaan noudattamaan hyvää tilintarkastustapaa. Tämä koskee lain nojalla kaikkia tilintarkastajia. Hyvää tilintarkastustapaa ei ole laissa tarkasti määritelty. Sille ei löydykään yksiselitteistä sisältöä. Se on tapaoikeutta, jota huolellinen ammattihenkilö yleisesti noudattaa. (Aho & Vänskä 1996, 81) Se sisältää periaatteita ja työmenetelmiä, miten tarkastus pitäisi suorittaa. Toisin sanoen se ohjaa tilintarkastajaa työssään. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2002, 7)

Hyvän tilintarkastustavan lähteitä ovat ensinnäkin lait ja asetukset. Lisäksi ammattikunnan suositukset ja ohjeet sekä ammattikirjallisuus ohjaavat sitä. Yhtenä tärkeänä lähteenä voidaan mainita vielä valvovien elinten päätökset ja kannanotot. Tilintarkastuslautakunnan ja valtion tilintarkastuslautakunnan päätöksistä muodostuu ennakkotapauksia, joiden pohjalta hyvää tilintarkastustapaa tulkitaan. (Aho & Vänskä 1996, 83–84; KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2002, 7)

Vaikka tämä vaatimus tulee lain nojalta ja koskee kaikkia tilintarkastajia, voi hyvän tilintarkastustavan sisältö olla epäselvä maallikoille. Tämän vuoksi pienyhtiöiden tilintarkastuksessa ei aina toteudu tämäkään vaatimus. On myös hyvin vaikea näyttää toteen, että maallikot eivät ole noudattaneet hyvää tilintarkastustapaa. Heillä kun ei ole laadunvalvontajärjestelmää (Simola 2003, 5).

2.4 Yhteenveto

Tilintarkastajan ensisijainen tehtävä on valvonta. Tarkoituksena on tutkia ja todeta yhtiökokoukselle esitettävän tilinpäätösinformaation luotettavuus. Toisena tehtävänä tilintarkastajalla on toimia neuvonantajana. Tilintarkastaja konsultoi yritystä muun muassa verotuksellisissa asioissa. Tällöin tosin riippumattomuus voi vaarantua.

Pienyryksissä korostuu tilintarkastajan neuvontarooli, sillä yrittäjä usein keskittyy ainoastaan liiketoimintaan. Yrittäjä tarvitseekin puutteellisten kirjanpitotaitojensa vuoksi enemmän neuvontaa. Lisäksi tilintarkastajalla on usein luottamushenkilörooli pienyryksissä. Pienyryksissä tilitoimistolla on myös suurempi merkitys kuin suuremmissa yrityksissä. Riippumattomuuden vaarantuminen on tilintarkastajan neuvojen takia enemmän vaarassa kuin suuremmissa yrityksissä.

Tilintarkastukseen kohdistuu joukko vaatimuksia, joita ilman se ei olisi uskottavaa eikä siihen voitaisi luottaa. Näistä tärkeimpiä ovat riippumattomuus, objektiivisuus, ammattitaito ja huolellisuus, salassapitovelvollisuus ja hyvää tilintarkastustapaa koskevien suositusten noudattaminen. Vaikka suurin osa näistä koskee tilintarkastajaa jo lain nojalta, eivät nämä pienyhtiöissä välttämättä aina toteudukaan. Syynä tähän ovat maallikkotilintarkastajien ja neuvontapalveluiden käyttö.

3 TILINTARKASTUSVELVOLLISUUDEN POISTAMISEN VAIKUTUKSET ERI SIDOSRYHMIEN KAUTTA

Tilintarkastuslakityöryhmän ehdotuksen tilintarkastusvelvollisuuden poistamisesta pienimmiltä yhtiöiltä olen selostanut kappaleessa 1.1. Ehdotuksen läpi menemisellä olisi monenlaisia vaikutuksia pieneen osakeyhtiöön. Tässä kappaleessa käyn läpi näitä vaikutuksia eri sidosryhmien kautta.

3.1 Johto ja omistajat

Pienelle osakeyhtiölle koituisi tilintarkastusvelvollisuuden poistamisesta ennen kaikkea kustannussäästö. Omistajat saisivat näin suuremman voiton itselleen, kun tilintarkastusmenot jäisivät tuloslaskelmasta pois. Samalla pieniyhtiön hallinnollinen byrokratia vähenisi (Sorsa 1998, 378). Mäkinen (1998, 383) väittääkin, että pieniyhtiön tilintarkastus on kohtuuttoman kallista nykymuodossaan. Tilintarkastuksen tehtävänähän on olla omistajien intressien valvojana, kuten kappaleessa 2.1 olen selostanut. Kun pieniyhtiössä osakasmäärä on pieni, eli korkeintaan kolme henkilöä, jokainen osakas voi olla myös hallituksen jäsen. Tällöin osakkaat saavat kaiken tarvitsemansa tiedon yhtiön taloudesta. (Mäkinen 1998, 382) Tilintarkastus ei silloin tuo mitään lisäarvoa omistajille. Neimala sanoo Väyrysen artikkelissa (1995, 9), että kaikkein pienimmissä osakeyhtiöissä tilintarkastuksen pakollisuudelle ei siis löydy selkeää logiikkaa. Tilintarkastus onkin vain turha kustannus. Niinpä pienten osakeyhtiöiden tilintarkastuksesta voitaisiinkin omistajien kannalta luopua.

Leppiniemi (2004, 12) taas epäilee luopumisesta saatavan säästön todellisuutta. Myös Saarinen ja Simola (Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003, 189) epäilevät kustannussäästöjä. Ongelmalliseksi tilanne muodostuu etenkin niillä pienillä osakeyhtiöillä, jotka sijoittuvat tilintarkastusvelvollisuuden rajapintaan. Kun yhtiö kas-

vaa ja siirtyy tilintarkastusvelvollisuuden piiriin, syntyisi huomattavia lisäkustannuksia avaavan taseen tilintarkastamisesta taannehtivasti. Ongelmia syntyy myös silloin, kun raja-arvot alittuvat. Olisi selvitettävä, miten pitkään tilintarkastusvelvollisuus tällöin säilyy. Kysymys herää myös vastuusta, eli onko johto yksin vastuussa tilintarkastamattomista tilinpäätöksistä vai voidaanko tilintarkastajakin saada vastuuseen. Erittäin ongelmalliseksi tilanne muodostuu, jos yhtiö jatkuvasti ylittää ja alittaa raja-arvot. Tämä aiheuttaa sekavuutta ja epätietoisuutta sekä yhtiön johdossa että tilintarkastuksen käyttäjäryhmissä. (Tilintarkastuslakityöryhmä – yhteenveto saaduista lausunnoista 2004, 22)

Tilintarkastuspakosta luopuminen voi haitata pienen osakeyhtiön kasvua. Pienet yhtiöt todennäköisesti haluavat pysyä rajojen alapuolella, sillä tilintarkastuksen aloittaminen lisää kustannuksia. Yhtiön halu kasvaa saattaa siis väistyä lisäkustannusten vuoksi. Tällöin kyseeseen voivat tulla muun muassa epätyytyttävät jak-sotusongelman ratkaisut, joilla keinotekoisesti pysytään rajojen alapuolella. (Leppiniemi 2004, 13; Tilintarkastuslakityöryhmä – yhteenveto saaduista lausunnoista 2004, 16) Lisäksi myös investointien tekemistä voidaan lykätä tai niistä voidaan kokonaan luopua, kun ei haluta kasvaa. Yhtiö ei halua myöskään lisää asiakkaita, jos liikevaihto uhkaa mennä kokorajan ylitse.

Pienen osakeyhtiön johdolle aukeaisi mahdollisuus kirjanpidon laiminlyönteihin tai verovilppiin, jos tilintarkastuspakosta luovuttaisiin (Horsmanheimo 2005, 37). Ei olisi enää ketään, kuka todentaisi tilinpäätöksen. Harmaan talouden puolella toimivan pienen osakeyhtiön kiinnijäännin riski näin alentuisi, sillä tilintarkastajan vilppiä ennaltaehkäisevä vaikutus jäisi pois (Leppiniemi 2004, 11; Sorsa 1998, 379). VIRKE:n (Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti) selvityksen mukaan tilintarkastuspakko oltaisiin poistamassa juuri siltä osalta, joka aiheuttaa yhteiskunnalle ja muille velkojille suurimmat luottotappiot. Niillä yhtiöillä, jotka jäisivät ehdotettujen rajojen alapuolelle, on verovelkaa lähes neljä kertaa enemmän kuin niillä, jotka jäisivät tilintarkastuspakon piiriin. (Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003, 89) Tilintarkastusvelvollisuuden poisto siis helpottaisi pienten osakeyhtiöiden verovilppien ja laiminlyöntien toteuttamista.

Suuremmatkin yhtiöt voivat hyötyä tilintarkastuspakosta luopumisesta. Ne voivat pilkkoa toimintansa useiden yhtiöiden muodostamaan yritysryppääseen, jota hallinnoidaan samassa intressipiirissä. Näin voidaan välttää tilintarkastusvelvollisuus ja toimia viranomaisilta salassa. Tämä tarjoaa mahdollisuuden talousrikoksiin. (Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003, 89)

Johto voisi syyllistyä myös entistä helpommin osakeyhtiölain (OYL 1978/734) vastaisiin toimiin. Muun muassa yhtiö voisi myöntää lähipiirilleen lainoja ilman turvaaavaa vakuutta, eikä välittäisi voitonjakokelpoisten varojen riittävydestäkään. Tämänhän kieltää osakeyhtiölain 12 luvun 7 pykälä. Näin yhtiö ei huomioisi velkojien suojaa. Varsinkin kun kyseessä on omistajayrittäjä, tällaiset lähipiirilainat olisi helppo toteuttaa. Kukaan ei huolehtisi, että toimitaan lain edellyttämällä tavalla. Toki teosta on vahingonkorvausvelvollinen, jos siitä on aiheutunut haittaa osakkeenomistajalle tai muulle henkilölle (OYL 15:1). Tämä tietysti vaatii sen, että teosta jäädään kiinni. Ilman tilintarkastajaa tämä voi olla vaikeaa.

Jos tilintarkastuspakosta luovuttaisiin, ei enää kukaan ulkopuolinen valvoisi yhtiön johtoon kuulumattomien osakkaiden etuja. Kun johto ja omistus erkaantuvat, voi johdon esittämä informaatio muodostua hyvinkin subjektiiviseksi ja virheelliseksi. (Sorsa 1998, 378) Tilintarkastajan tehtävänähän juuri on todentaa yhtiökokoukselle tilinpäätösinformaation luotettavuus. Ilman tätä ei yhtiön johtoon kuulumattomat osakkaat voi varmistua tilinpäätösinformaation oikeellisuudesta, eivätkä he pysty tekemään tarkoituksenmukaisia päätöksiä. Uskottavuus kärsii yhtiön johtoa kohtaan.

Tilintarkastuslakityöryhmä pitää tärkeänä tilintarkastuspakosta luopumisen yhteydessä, että osakeyhtiöissä määrävähemmistöllä olisi aina oikeus hyväksytyn tilintarkastajan valitsemiseen, vaikka kokorajat alittuisivatkin. Määrävähemmistö edustaisi kymmenesosaa kaikista osakkeista. Hallituksen esityksessä (HE 109/2005, 91) Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi tämä onkin otettu mukaan pakottavana lainsäädäntönä. Hallituksen esityksessä on lisäksi määräys, että

määrävähemmistö muodostuu myös yhdellä kolmasosalla kokouksessa edustetuista osakkeista. Lakiesityksen mukaan siis myös oman pääoman sijoittajilla, jotka eivät toimi yhtiössä, olisi mahdollisuus varmistua tilinpäätöstietojen oikeellisuudesta tilintarkastuksen avulla. Näin tilintarkastuspakolla ei olisikaan enää niin suurta merkitystä oman pääoman sijoittajille.

3.2 Velkojat

Pienen osakeyhtiön ja vieraan pääoman sijoittajien luottamussuhde heikkenisi tilintarkastuspakon poistamisella. Vieraan pääoman sijoittajat eivät enää voisi luottaa tilinpäätösinformaatioon, koska sitä ei ole tarkastanut riippumaton osapuoli. Vieraan pääoman sijoittajat eivät enää voisi varmistua siitä, että oman pääoman vaatimuksia ja varojenjakorajoituksia on noudatettu. Osakkaan rajoitetun vastuun vastapainona vieraan pääoman sijoittajat haluavatkin saada luotettavaa tietoa. (Sorsa 1998, 378)

Joskus velkojan asema voi olla niin vahva, että se pystyy vaatimaan tilintarkastuksen suorittamista. Esimerkiksi luotonantajat voivat vaatia hyväksytyin tilintarkastajan tekemää tarkastusta ennen luoton myöntämistä. (Leppiniemi 2004, 11–12; Tilintarkastuslakityöryhmä – yhteenveto saaduista lausunnoista 2004, 18) Pankki-velkoja voi kyetä sivuuttamaan myös osakeyhtiömuodon tuomaa omistajansuojaa vaatimalla omistajayrittäjältä henkilökohtaisia vakuuksia ja takauksia (Leppiniemi 2004, 11). Tällöin osakeyhtiö voidaan rinnastaa henkilöyhtiöön, ja omistajayrittäjä on vastuussa yhtiön velvoitteista niiden täyteen määrään saakka. Riippumattomalla tarkastuksella ei ole silloin niin suurta merkitystä.

Muut velkojat harvoin pystyvät käyttämään mahdollisuutta vaatia tilintarkastusta (Tilintarkastuslakityöryhmä – yhteenveto saaduista lausunnoista 2004, 18). Tällaisia velkojia voivat olla ostovelkojat (Leppiniemi 2004, 11). Tällöin yhtiön ja velkojan luottamussuhde kärsii. Velkojien on vaikea saada yhtiön tilasta todellista kuvaa, jolloin heidän riskinsä saada saatavansa takaisin kasvavat. Seurauksena voi olla

muun muassa ostovelkojien tapauksessa erilaisten ostoalennusten saannin vaikeutuminen. Riski voi olla joskus niinkin suuri, ettei ostovelkoja suostu myymään luotolla, perii korkeampaa hintaa tai kiristää luottokaupan ehtoja (Leppiniemi 2004, 12). Tällöin pienen osakeyhtiön kustannussäästö tilintarkastuksen pois jäämisestä voi osoittautua pienemmäksi kuin velkojien aikaansaamat kustannuslisät luottamuksen menettämisestä.

Kustannuslisä, jonka velkojat voivat asettaa luottamuksen menetyksen vuoksi, saattaa koskea kaikkia pieniä osakeyhtiöitä. He voivat siis muuttaa politiikkaansa pienyhtiöitä kohtaan. Tällöin kustannuslisä ei välttämättä ole poistettavissa tai alennettavissa edes vapaaehtoisella tilintarkastuksella. (Leppiniemi 2004, 13) Näin pieni osakeyhtiö voi kärsiä tilintarkastusvelvollisuuden poistamisesta, vaikka olisi valmis lisäämään luotettavuuttaan tilintarkastuksen avulla velkojia kohtaan.

3.3 Verohallinto

Tilintarkastajalla ei ole tiedonantovelvollisuutta verohallinnolle. Tilintarkastus ei olekaan mikään ilmiantoinstituutio viranomaisille. Tilinpäätöksen epäkohdat ovat kuitenkin havaittavissa ammattitaitoisen tilintarkastajan laatimasta tilintarkastuskertomuksesta. (Sorsa 2001, 29) Tämän vuoksi tilintarkastus on niin tärkeää verohallinnolle. Näin sen ei tarvitse itse suorittaa verotarkastuksia. Tämä on myös edullisempaa yhteiskunnalle.

Pienelle osakeyhtiölle muodostuisi mahdollisuus verovilppiin, jos tilintarkastuspakosta luovuttaisiin (Horsmanheimo 2005, 37). Tilintarkastaja ei enää todentaisi riippumattomasti tilinpäätösinformaatiota ja etenkin verotuksellisia seikkoja. Veropäätösten laatu heikkenisi ja tahattomatkin laiminlyönnit lisääntyisivät. Pienillä osakeyhtiöillä onkin eniten verovelkaa, kuten kappaleessa 3.1 olen selvittänyt. Tämän vuoksi veronsaajalla olisi tarve lisätä verotarkastuksia etenkin pieniin osakeyhtiöihin, joissa ei tilintarkastuspakkoa olisi. Tämä lisäisi yhteiskunnan kustannusten lisäksi myös itse yhtiön kustannuksia. Verotarkastukset sitovat yhtiön re-

sursseja vähintään yhtä paljon kuin tilintarkastuskin, joten kustannussäästöjä tuskin tulisi. (Leppiniemi 2004, 11; Tilintarkastuslakityöryhmä – yhteenveto saaduista lausunnoista 2004, 16)

Verotarkastajat eivät todellisuudessa riitä tarkastamaan pienyhtiöitä, vaikka tarve olisikin. 500 tarkastajasta kolmannes toimii isojen yritysten ja toinen kolmannes harmaan talouden parissa. Viimeisen kolmanneksen aika ei riitä millään kaikkien pienten osakeyhtiöiden tarkastukseen, sillä tilintarkastuksen ulkopuolelle niitä jäisi yli 100 000. (Tuisku 2005, 7)

Yhteiskunnan etu edellyttää, että jokainen yritys huolehtii verojen ja muiden maksujensa maksamisesta. Jos yritys ei hoida omia velvoitteitaan, puuttuva osuus tulee muiden maksettavaksi. Tämä taas alentaa maksukykyisten ja -haluisten moraalialia julkisia velvoitteita kohtaan. (Sorsa 1998, 378) Tämän kautta rehellisillekin pienille osakeyhtiöille voi kiusaus verovilppiin kasvaa huomattavasti.

Pienelle osakeyhtiölle voi puutteellisten kirjanpitoaitojensa vuoksi koitua suuremmat menetykset tahattomista virheistä verotuksessa kuin kustannussäästöt tilintarkastuksesta. Luopumista on perusteltu sillä, että pienten yritysten virheillä on niin vähäinen merkitys, ettei tilintarkastusta tulisi vaatia. (Leppiniemi 2004, 11) Pienistä virheistä yhdessä voi kuitenkin muodostua suurikin tappio yhteiskunnalle, verohallinnolle sekä yhtiölle itselleen.

3.4 Tilintarkastaja

3.4.1 Hyväksytty tilintarkastaja

Jos tilintarkastusvelvollisuus poistetaan, katkeaa useimmissa tapauksissa tilintarkastajan ja pienen osakeyhtiön asiakassuhde. Tämä voi haitata pientä osakeyhtiötä, sillä omistajayrittäjä tarvitsee usein neuvontaa esimerkiksi veroasioissa enem-

män kuin suuremmat yhtiöt, kuten kappaleessa 2.2 olen selvittänyt. Jos yhtiö ei käytä tilitoimistoa, voi tilintarkastajan puuttuminen olla kohtalokasta yhtiön tilinpäätöksen oikeellisuudelle. Omistajayrittäjä voi joutua vaikkapa maksamaan liikaa veroja puutteellisen kirjanpitoaitonsa vuoksi (Leppiniemi 2004, 11).

Tilintarkastusvelvollisuuden poistaminen voisi vaikuttaa tilintarkastajan ja pienen osakeyhtiön suhteeseen siten, että yhtiö ostaisi jatkossa tilintarkastajalta ainoastaan neuvontapalveluja. Tällöin tilintarkastajalla ei olisi riippumattomuuteen liittyviä ongelmia, kun hän ei tarkasta myöhemmin tilinpäätöstä. Tilintarkastaja voi jopa osallistua yhtiön päätöksentekoon ja kirjanpidon laatimiseen. Ennen tällaiset palvelut olisi pitänyt ostaa toiselta tilintarkastajalta tai tilitoimistolta. Nyt siis riittäisi yksi tilintarkastaja. Kustannukset tosin voivat nousta aivan yhtä korkeiksi kuin lakisääteisessäkin tilintarkastuksessa. Nyt kustannukset vaan koostuisivat ainoastaan neuvonnasta ja muista palveluista. Nykyisin tarvittavat neuvontapalvelut ovat sisällytyneet lakisääteiseen tilintarkastustehtävään, kunhan niihin ei ole liittynyt päätöksentekoa yhtiön asioista eikä kirjanpidon laatimista (Saarikivi 1999, 57).

Nykyisin jopa puolet niistä yrityksistä, jotka kuuluvat hyväksytyyn tilintarkastajan valitsemisvelvollisuuden rajojen alapuolelle, valitsevat hyväksytyyn tilintarkastajan vapaaehtoisesti (Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003, 98). Tämä ei kuitenkaan kerro sitä, että valitsevatko he tilintarkastajaa ollenkaan tilintarkastuspakosta luopumisen jälkeen. Yritykset ovat vaan halunneet mieluummin valita hyväksytyyn tilintarkastajan maallikon asemesta. (Tilintarkastuslakityöryhmä – yhteenveto saaduista lausunnoista 2004, 19) Hyväksytyiltä tilintarkastajilta voisi siis hävitä paljon asiakkaita, jos lakimuutos toteutuisi.

Laine on tutkinut tilintarkastusvelvollisuuden tarpeellisuutta pienyrityksissä. Hänen mukaansa juuri pienimmät yritykset suhtautuvat kielteisimmin lakisääteiseen tilintarkastukseen. Taulukosta 1 nähdään, että noin puolet niistä yrityksistä, joiden liikevaihto oli alle 680 000 euroa, taseen loppusumma alle 340 000 euroa sekä henkilömäärä alle 10, eivät teettäisi tilintarkastusta, jos ei olisi pakko. Nämä rajat ylittävät tilintarkastuslakityöryhmän asettamat rajat tilintarkastuspakolle. Tämän

mukaan siis suuri osa pienistä yrityksistä luopuisi tilintarkastuksesta pakon poistuksessa. Erot suurempien ja pienempien yritysten haluihin toteuttaa tilintarkastus ilman lakisääteisyttä ovat suuret. Syitä kielteisyyteen ovat muun muassa ammattitaitoisen tilitoimiston käyttö sekä se, että pienessä yrityksessä ollaan koko ajan tietoisia asioiden kulusta. Lisäksi toiminnan laajuus ei anna aihetta tilintarkastukseen. (Laine 2003, 70–71; 89) Hyväksytyjen tilintarkastajien huoli töidensä loppumisesta on siis aiheellinen. Näyttäisi siltä, että myös pienet osakeyhtiöt käyttäisivät mahdollisuuttaan olla valitsematta tilintarkastajaa tulevaisuudessa.

TAULUKKO 1. Tilintarkastuksen toteuttaminen ilman lakisääteistä velvoitetta yrityskoon perusteella (Laine 2003, 71)

	Liikevaihto		Taseen loppusumma		Henkilömäärä	
	alle 680 000	yli 680 000	alle 340 000	yli 340 000	alle 10	yli 10
Tilintarkastus						
Kyllä	37 %	70 %	37 %	73 %	35 %	81 %
Ei	48 %	15 %	48 %	13 %	52 %	0 %
Ei mielipidettä	15 %	15 %	16 %	13 %	14 %	19 %

Uudessa-Seelannissa on tutkittu tilintarkastuksen toteuttamista. Tämä tutkimus antaa samansuuntaisia tuloksia Laineen tutkimuksen kanssa. Tutkimuksessa oli mukana osakeyhtiömuotoiset yhdistykset, joilla ei ole tilintarkastuspakkoa. Nämä yhdistykset ovat verrattavissa osakeyhtiöihin. Niillä on rajoitettu vastuu, mutta ne eivät tosin voi jakaa voittojaan jäsenilleen. Tutkimuksen mukaan pienimmät yhdistykset jättivät useimmin tilintarkastuksen kokonaan teettämättä. Koon kasvaessa jäsenet alkavat vaatia tilintarkastusta. Johdon erkaantuessa omistajista halutaan johdon toimia valvoa. (Hay & Davis 2004, 41–42; 49)

3.4.2 Maallikkotilintarkastaja

Nykyisin tilintarkastuksen pienessä osakeyhtiössä on voinut tarkastaa myös maallikkotilintarkastaja. Heitä eivät alan suositukset ja ohjeet koske. Vaikka tilintarkastuslaissa velvoitetaankin noudattamaan hyvää tilintarkastustapaa (Ks. kappale

2.3.5.), voi olla vaikea näyttää toteen, etteivät maallikot sitä ole tehneet. Heillä ei ole edes laadunvalvontajärjestelmää, kuten hyväksytyillä tilintarkastajilla. (Simola 2003, 5) Lisäksi maallikkotilintarkastajan osaamistaso ei välttämättä riitä tilinpäätösinformaation oikeellisuuden ja luotettavuuden arviointiin (Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003, 91). Maallikon tekemään tilintarkastukseen ei siis nytkään luoteta (Horsmanheimo 2005, 39). Lisäksi heitä on ollut vaikea saada vastuuseen virheellisistä tarkastuksista, sillä heiltä ei voida edellyttää samaa osaamistasoa kuin hyväksytyiltä tarkastajilta (Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003, 87). Herääkin kysymys, mitä merkitystä maallikon tilintarkastuksella onkaan ollut, jos siihen ei ole voitu luottaa eikä siitä ole voitu saada häntä vastuuseen. Tällöin olisikin aivan sama, olisiko tilintarkastuspakkoa ollenkaan pienillä osakeyhtiöillä. Ainoastaan luotettava, riippumaton sekä vastuullinen tilintarkastus tuo lisäarvoa.

Maallikkotilintarkastusta on perusteltu sillä, että se on tyhjää parempi vaihtoehto. Sillä on vähintäänkin ennaltaehkäisevä valvonnallinen merkitys harmaassa taloudessa. (Sorsa 2001, 29; Tilintarkastuslakityöryhmä – yhteenveto saaduista lausunnoista 2004, 12) Kansainvälisesti maallikkotilintarkastus on kuitenkin erittäin poikkeuksellista (Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003, 100). Suomessa maallikkotilintarkastus kuitenkin on sallittua, koska hyväksytyjä tilintarkastajia on melko vähän (Sorsa 2001, 27). Pohjoismaista Ruotsiin ja Norjaan verrattaessa Suomessa on etenkin KHT-tilintarkastajan tasoisia tarkastajia huomattavasti vähemmän, kuten taulukosta 2 nähdään. Norjaan verrattuna myös HTM-tasoisia tarkastajia on Suomessa huomattavasti vähemmän. Luvut eivät tosin ole täysin vertailukelpoisia, sillä lainsäädännöt ja rekisteröintikäytännöt ovat erilaiset. Suuntaa antavia luvut kuitenkin ovat. (Raportti tilintarkastajien riittävydestä ja muista tilintarkastusalan tulevaisuudennäkymistä 2001, 5)

TAULUKKO 2: Yritysten lukumäärät hyväksytyä tilintarkastajaa kohti vuonna 2000 (Raportti tilintarkastajien riittävydestä ja muista tilintarkastusalan tulevaisuuden näkymistä 2001, 5)

	Suomi	Ruotsi	Norja
KHT (tai vastaava)	820	354	156
HTM (tai vastaava)	484	442	110

Kun pienen osakeyhtiön tilintarkastaja on ollut maallikko, ei tilintarkastuksen jääminen pois muuta paljoa tilannetta. Maallikko nimittäin on usein johdon tai sen lähipiiriin tuttava. Hän mieltää tehtävänsä lähinnä kunniatehtäväksi, eikä aina ymmärrä tehtävän vaatimaa ammattitaitoa ja vastuun merkitystä allekirjoittaessaan tilintarkastuskertomuksen. Hän voi suhtautua tehtäväänsä liian kevyesti, eikä paneudu siihen tarpeeksi. Johdon antama vakuutus tietojen oikeellisuudesta usein riittää. (Sorsa 1998, 379) Tällöin onkin aivan sama myös pienyhtiölle, onko tilintarkastajaa vai ei. Usein myös maallikkotilintarkastajan osaamisen heikon tason vuoksi hän ei voi antaa edes kunnollista neuvontaa esimerkiksi verotuksellisissa asioissa yhtiölle.

Toki maallikkotilintarkastajien joukossa on myös osaavia ja kokeneita tarkastajia. Heillä usein on kokemusta juuri pienyhtiöiden tilintarkastuksesta. (Tilintarkastuslakityöryhmä – yhteenveto saaduista lausunnoista 2004, 12) Tällöin pieneltä osakeyhtiöltä häviäisi kustannustehokas tarkastus. Laatujärjestelmän puuttuminen tosin saa aikaan sen, ettei maallikkotilintarkastukseen voida luottaa vaikka osaamista yksittäistapauksissa olisikin.

3.5 Tilitoimisto

Tilintarkastuspakosta luopuminen vahvistaisi tilitoimiston ja pienen osakeyhtiön suhdetta. Omistajayrittäjä tukeutuisi entistä enemmän tilitoimiston palveluihin, sillä tilintarkastaja ei enää välttämättä toimisi neuvojana esimerkiksi veroasioissa. Tä-

mä on varmastikin myös halvempaa kuin tilintarkastajan antama neuvontapalvelu. Vaarana tosin on se, ettei kirjanpitäjä ole yhtä ammattitaitoinen kuin tilintarkastaja. Samanlaista viranomaisten tunnustamaa auktorisointijärjestelmää kuin tilintarkastajilla ei kirjanpitäjillä ole (Sorsa 1998, 379). Tilitoimistopalveluita voidaankin nykyisin tarjota ilman minkäänlaista valvontaa. Tilintarkastaja onkin ollut yleensä ensimmäinen, joka tarkastaa kirjanpitopalvelun tason asiakkaan puolesta. (Rantalainen 1999, 438–439) Yhtiön omistajayrittäjän on vaikea määrittää kirjanpitopalvelun tasoa itse puutteellisten laskentatoimen ja oikeudellisten asioiden tietämyksensä vuoksi.

Suomen Taloushallintoliitto ry vaatii jäseneksi hakeutuvilta tilitoimistoilta vastaavaa KLT-kirjanpitäjää. KLT on kirjanpidon ja laskentatoimen tutkinto. Sama tutkinto on myös tilitoimiston auktorisoinnin edellytys. (Rantalainen 1999, 439; Suomen Taloushallintoliitto ry 2006a) Käyttämällä KLT-kirjanpitäjää tai auktorisoitua tilitoimistoa voi pieni osakeyhtiö varmistua siitä, että hänen saamansa palvelu on ammattitaitoista. Kirjanpitotoimistojen liitto ry lisäksi kehittää koko ajan laatujärjestelmää jäsenistölleen. (Rantalainen 1999, 439)

Tilintarkastuspakon poistaminen voi tuoda pienille osakeyhtiöille pakon käyttää KLT-kirjanpitäjää. Vaihtoehtoinen tilinpäätösinformaation varmennuskeino olisi kehitettävä. (Tilintarkastuslakityöryhmä – yhteenveto saaduista lausunnoista 2004, 17) Tämä korvaisi tilintarkastuksen. Riippumattomuus ja objektiivisuus eivät kuitenkaan toteutuisi, sillä hyväksyessään tilinpäätöksen, kirjanpitäjä vakuuttaisi ulkopuolisille oman työnsä laadun. (Rantalainen 1999, 438; Sorsa 1998, 379) Ongelmia syntyisi myös siitä, että olisi luotava tälle KLT-kirjanpitäjän käyttöpakolle hyväksymis- ja valvontaorganisaatio. Yhtiön kustannukset lisääntyisivät myös. Lisäksi kilpailu tilitoimistoalalla voisi rajoittua. (Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003, 96) Mielestäni ei olisikaan järkevää rakentaa uutta järjestelmää tilinpäätöksen varmentamiselle, kun sellainen on jo olemassa tilintarkastajien muodossa.

Jos KLT-kirjanpitäjä korvaisi tilintarkastuksen, riippumattomuuden puuttuessa pienen osakeyhtiön olisi helpompi vaikuttaa kirjanpitäjän tekemään työhön kuin hyväksytyyn tilintarkastajaan. Vastuutahan tilinpäätöksestä ei kirjanpitäjälle tule lainojalta, kuten tilintarkastajan tapauksessa. Tilintarkastuslain 7 luvun pykälät 43 ja 44 sääntelevät suoraan tilintarkastajan rikosperusteista vastuuta ja vahingonkorvausvelvollisuutta. Omistajayrittäjä voi siten helpommin sanella kirjanpitäjälle, miten kirjauksia tietyissä tilanteissa tulee tehdä. Kirjanpitäjä voi suostua tähän, sillä rikosoikeudelliseen vastuuseen häntä on vaikea saada, jos kyseessä on niin sanottu rutiinikirjanpitäjä. Hänen rooliinsa kuuluu passiivinen informaation vastaanottaminen ja sen perusteella tehtävä kirjanpito ja tilinpäätös. (Vento 2005, 27–28)

Riskialttein tilanne vastuun kannalta kirjanpitäjälle on tilanne, jossa hän aktiivisesti osallistuu asiakasyrityksensä asioista päättämiseen. Tähän ei kuitenkaan riitä se, että annetaan suosituksia esimerkiksi siitä, missä järjestyksessä asiakkaan laskuja maksetaan tai miten tietyissä tilanteissa jokin oikeustoimi tulisi kirjanpitoon merkitä. Jos päätökset on tehnyt asiakas, jää kirjanpitäjä rikosoikeudellisen vastuun ulkopuolelle kirjanpitorikoksissa. (Vento 2005, 27–28)

Jos tilitoimisto tulevaisuudessa korvaisi tilintarkastuksen pienissä osakeyhtiöissä, voisi salassapitovelvollisuus kärsiä. Tilintarkastuslaissahan on määräys vaitiolovelvollisuudesta, kuten kappaleessa 2.3.4 olen maininnut. Tämä ei sido kirjanpitäjiä, jolloin luottamuksellista suhdetta ei välttämättä muodostu. KLT-kirjanpitäjien on tosin noudatettava hyvää tilitoimistotapaa, jossa on määräys olla luovuttamatta luottamuksellisia tietoja asiakkaistaan (Suomen Taloushallintoliitto ry 2006b). Sellainen tilitoimisto, joka ei ole KLT-tilitoimisto, ei tosin välttämättä ole edes tietoinen, mitkä asiat ovat julkisia ja mitkä voivat vahingoittaa yhtiötä. Tämä voi olla kohtalokasta pienelle osakeyhtiölle, jos tärkeitä tietoja ei olla pidetty salassa. Keskinäisissä sopimuksissa usein sovitaan vaitiolovelvollisuudesta. Eri asia on, miten sitä todellisuudessa noudatetaan.

3.6 Kilpailijat

Kilpailijoiden olisi vaikeampi saada luotettavaa tietoa yhtiön tilanteesta lakimuutoksen jälkeen. Yhtiön itsensäkin olisi vaikea verrata omia tilinpäätöstietojaan kilpailijoihin, sillä se ei itsekään voi varmistua siitä, että kilpailijoiden tiedot ovat oikein. Toisaalta epäilyttää se, onko pienet osakeyhtiöt ennenkään suuremmissa määrin vertailleet toisiaan tilinpäätösten perusteella. Vertailu on varmastikin vähäisempää silloin, kun omistajayrittäjällä ei ole osaamista kirjanpitoon liittyvissä asioissa. Näinhän usein pienyrityksissä on, kuten kappaleessa 2.2 olen selvittänyt.

3.7 Asiakkaat

Asiakkaat ovat kiinnostuneita tilintarkastuksesta silloin, kun yhtiöstä ostettujen hyödykkeiden käyttö vaatii ylläpitotoimia tai varaosapalvelua (Riistama 1999, 24). Heitä kiinnostaa tällöin toiminnan jatkuvuus. Jos pienen osakeyhtiön asiakkaana on jokin yritys, näin varmasti on. Ainakin suuremmat yritykset haluavat varmistua siitä, että tilinpäätösinformaatio on oikeata ja luotettavaa. Niillä on myös resursseja tähän. Esimerkiksi alihankkijoiden taloudellista tilannetta voidaan haluta tutkia, jos halutaan tietää, voiko se toimittaa jatkossakin jotain tiettyä osaa yritykselle. Tämän osan saanti voi olla hyvinkin tärkeää asiakkaan liiketoiminnalle.

Tilintarkastuspakon poistuminen voi vaikeuttaa pienen osakeyhtiön ja asiakasyrityksen välistä suhdetta. Asiakassuhde voi jopa katketa. Se on vaarassa varsinkin silloin, jos pienellä osakeyhtiöllä menee huonosti jo ennen tilintarkastuspakosta luopumista. Asiakas ei voi mitenkään varmistua siitä, että tiedot tulevaisuudessa ovat oikein. Suurella asiakkaalla voi olla niin suuri neuvotteluvoima, että se vaatii yhtiöltä tilintarkastusta pakon poistuttuakin.

Jos asiakkaana on yksityishenkilö, tuskin moni käyttää tilintarkastusta hyödykseen valitessaan yhtiötä kenen kanssa toimii. Jos yhtiöllä on huono maine, tilanne voi olla toinen. Tällöin yksityishenkilö voi ottaa asioista enemmän selvää. Yleensä

harva yksityishenkilö perehtyy yhtiön tilinpäätösinformaatioon, ellei kyse ole asiakkaan mittapuulla mitattuna suurista summista. Esimerkiksi talon rakennuttaminen rakennusfirmalla voisi olla tällainen mittava hanke, jolloin yksityishenkilö haluaisi varmistua toiminnan jatkuvuudesta.

3.8 Työntekijät

Tilintarkastuspakon poistuessa voi pienelle osakeyhtiölle koitua haittaa siitä, että työntekijöiden on entistä helpompi ryhtyä väärinkäytöksiin. Tilintarkastaja ei enää estäisi heikkoja luonteita ryhtymästä laittomuuksiin. (Sorsa 1998, 379) Kynnys väärinkäytöksiin madaltuisi huomattavasti, kun kukaan ei tarkastaisi tilinpäätöstä ja kirjanpitoa. Esimerkiksi käteiskassasta olisi helpompi kavaltaa rahaa, jos tilintarkastajaa ei olisi. Tosin pienissä yrityksissä omistajayrittäjä usein työskentelee alaisten kanssa läheisesti. Tällöin voi väärinkäytöksiin ryhtyminen olla vaikeaa, kun työntekijöiden ja johdon suhteet ovat avoimet ja luottamukselliset, eikä ristiriitoja ole niin paljon kuin suuremmissa yrityksissä. (Vartia 2006, 9)

Työntekijöiden oikeusturva voi kärsiä, jos tilintarkastuksesta luovutaan. Ainoastaan oikein tilitettyinä eläkevakuutus- ja muut sosiaaliset maksut tulevat saajiansa eduksi. (Sorsa 1998, 379) Pieni osakeyhtiö ei välttämättä pysty suoriutumaan kaikista velvoitteistaan, jolloin se saattaa jättää nämä maksut maksamatta. Työnantajamaksuja kun kukaan ei kysele pitkään aikaan. Pienelle osakeyhtiölle on nimittäin tärkeämpää hoitaa liiketoiminnalle välttämättömät maksut ensin. (Teperi 2004, 19) Ilman tilintarkastusta työntekijät eivät voi varmistua siitä, että heihin liittyvät maksut on asianmukaisesti suoritettu. Yhtiön on helpompi syyllistyä tähän, kun edes tilintarkastaja ei huomauta asiasta.

3.9 Yhteenveto

Jos tilintarkastusvelvollisuudesta luovutaan, seuraisi siitä pienelle osakeyhtiölle kustannussäästö. Omistajat saisivat siis suuremman voiton. Kun omistajat ja johto ovat samoja henkilöitä, ei tilintarkastuksesta olekaan mitään hyötyä omistajille, sillä he muutenkin saavat tarvitsemansa tiedot yhtiön toiminnasta. Hallinnon byrokratiakin vähenisi pakon poistuessa. Tilintarkastajan ollessa maallikko, turhan kustannuksen poisjäänti olisi suotavaa. Hyötynä voidaan nähdä myös se, että tilitoimiston ja yhtiön suhde vahvistuisi. Tilintarkastaja voisi tarjota pelkästään neuvontapalveluja pienyhtiölle tulevaisuudessa. Riippumattomuusongelmia ei enää olisi.

Eräänlaisena hyötynä voidaan nähdä pienelle osakeyhtiölle myös se, että yhtiön olisi entistä helpompi ryhtyä toimimaan lainvastaisesti. Tällöin kysymykseen tulevat muun muassa osakeyhtiölain rikkomukset, verovilpit ja kirjanpidon laiminlyönnit. Kukaan ei enää valvoisi yhtiötä, jolloin johto voisi näin tehdä. Tästä voisi syntyä muun muassa verotuksellisia etuja yhtiölle. Myös työntekijöiden eläkevakuutus- ja muiden sosiaalisten maksujen laiminlyönti helpottuisi. Yhtiö voisi laittomasti ottaa näille maksuaikaa, jos yhtiöllä menisi huonosti.

Pienelle osakeyhtiölle koituisi monia haittoja tilintarkastusvelvollisuuden poistamisesta. Ensinnäkin tilintarkastuslakityöryhmän ehdottamat kokorajat haittaisivat yhtiön kasvua, koska rajojen ylittäminen tietää lisäkustannuksia. Ongelmia ja sekaannuksia syntyisi myös silloin, kun yhtiö jatkuvasti ylittäisi ja alittaisi kokorajat. Myös luottamus johtoon menisi niiltä omistajilta, jotka eivät toimi johdossa. Määrävähemmistö tosin voisi vaatia tilintarkastusta, jolloin ongelma poistuisi.

Pienyhtiön luottamus menisi verohallinnon ja velkojien silmissä. Tällöin verotarkastukset lisääntyisivät. Tämä sitoisi resursseja aivan yhtä paljon kuin tilintarkastuskin. Kun muutkaan eivät maksa verojaan, rehellinenkin yhtiö voi syyllistyä vilppiin. Moraali voisi siis heiketä. Ostovelkojien tapauksessa taas yhtiö voisi joutua maksamaan korkeampaa hintaa, ei saisi enää ostettua luotolla tai luottokaupan ehdot

kiristyisivät. Luotonantajien tapauksessa tilanne ei olennaisesti muuttuisi, sillä nykyisinkin he voivat vaatia tilintarkastusta ennen luoton myöntämistä.

Kun tilintarkastaja ei olisi enää neuvomassa yhtiötä esimerkiksi verotuksellisissa asioissa, voisivat tahattomat virheet johtaa tappioihin. Välttämättä tilitoimiston ammattitaito ei ole niin korkea, että samoihin tuloksiin päästäisiin ilman tilintarkastajaa. Ongelma osaltaan poistuisi, jos tilintarkastuspakon tilalle asetettaisiin KLT-kirjanpitäjän käyttöpakko. Näin turvattaisiin tietynlainen osaamistaso kirjanpitäjälle. Toisaalta tämä aiheuttaisi ongelmia, kun pitäisi rakentaa tälle järjestelmälle hyväksymis- ja valvontaorganisaatio. Kilpailijoiden vertailu myös vaikeutuisi, kun tilinpäätöksiin ei voitaisi luottaa. Asiakassuhteetkin kärsisivät. Suuret asiakkaat saattaisivat jopa vaatia tilintarkastusta, jotta asiakassuhde säilyisi. Työntekijöiden väärinkäytökset voisivat myös lisääntyä tilintarkastuspakon poistumisen myötä.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen päätavoitteena oli tutkia, mitä hyötyjä ja haittoja pienelle osakeyhtiölle koituisi tilintarkastusvelvollisuuden poistamisesta. Näitä vaikutuksia selvitin eri sidosryhmien kautta. Nämä sidosryhmät olivat johto, omistajat, velkojat, verohallinto, tilintarkastaja, tilitoimisto, kilpailijat, asiakkaat sekä työntekijät. Tilintarkastusvelvollisuuden poistamista selvitin lähinnä ammattilehtikirjoittelun pohjalta. Kirjallisuuden pohjalta selvitin tilintarkastuksen tehtäviä ja siihen liittyviä vaatimuksia, joita ilman tilintarkastus ei toisi mitään lisäarvoa yritystoimintaan. Selvitin myös erikseen pienyritystä ja sen tilintarkastuksen erityispiirteitä.

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että omistajien ja johdon kannalta ajateltuna tilintarkastuksen pakollisuudesta voitaisiin luopua. Se ei tuo mitään lisäarvoa omistajille silloin, kun johto ja omistajat ovat samoja henkilöitä. Mitä enemmän ajatellaan pienen osakeyhtiön ja muiden sidosryhmien välisiä suhteita, sitä tärkeämmäksi tilintarkastuspakko tulee. Useissa tapauksissa yhtiö menettäisi luottamuksellisen suhteensa muihin sidosryhmiin. Näin käy etenkin verohallinnon ja velkojien kanssa. Kustannussäästö tilintarkastuksesta osoittautuisi usein mitättömäksi uusien kustannusten peittäessä sen.

Tilintarkastusvelvollisuuden poistamisesta koituu monia vaikutuksia pienelle osakeyhtiölle. Seuraavassa luettelen tärkeimpiä vaikutuksia.

Hyviä puolia:

- Syntyisi kustannussäästö yhtiölle.
- Byrokratia yhtiön hallinnossa vähenisi.
- Johdon mahdollisuus ryhtyä verovilppiin ja väärinkäytöksiin helpottuisi. Näiden avulla voitaisiin saada yhtiön omistajille suurempi voitto.
- Työntekijöiden eläkevakuutus- ja muiden sosiaalisten maksujen laiminlyönti helpottuisi. Jos yhtiöllä menee huonosti, saadaan työntekijöiden maksuille helposti laitonta maksuaikaa lisää.

Huonoja puolia:

- Asetetut kokorajat haittaisivat yhtiön kasvua.
- Verotarkastukset lisääntyisivät. Nämä sitovat yhtiön resursseja yhtä paljon kuin tilintarkastuskin.
- Ostovelkojat nostaisivat hintojaan, eivät myisi luotolla tai kiristäisivät luotto-kaupan ehtoja.
- Tahattomien virheiden määrä kasvaisi.
- Asiakassuhteet kärsisivät.
- Työntekijöiden väärinkäytökset voisivat lisääntyä.

Tutkimukseni mukaan näyttäisi siltä, että erilaiset verovilpit ja kirjanpidon laiminlyönnit lisääntyisivät tilintarkastuspakon poistamisen myötä. Pieniyhtiön moraali onkin koetuksella. Ketkä jaksavat noudattaa lainsäädäntöä, kun olisi entistä helpompi tehdä yhtiölle edullisempia ratkaisuja rikkomalla lakia. Kiinnijäännin riski alentuisi. Toisaalta pieniyhtiön omistajat ovat yleensä henkilökohtaisin takauksin kiinni yhtiön veloissa, jolloin heidät voidaan rinnastaa henkilöyhtiön yhtiömiehiin. Tällöin tuskin halutaan ehdoin tahdoin ruveta tekemään verovilppejä ja väärinkäytöksiä. Usein yhtiö onkin perustettu työllistääkseen itsensä. Väärinkäytösten ja vilppien paljastuessa on vaarassa myös oma työpaikka. Huomattavaa kuitenkin on, että muiden sidosryhmien luottamus menee tilintarkastuspakon poistamisen myötä myös rehellisten yhtiöiden osalta. Ainoa keino tämän ehkäisemiseksi on juuri hyväksytyt tilintarkastajan tekemä tarkastus. Tällöin voidaan helposti todeta, onko tilinpäätös luotettava ja onko toimittu oikein.

Tutkimuksen tavoitteet saavutin melko hyvin. Erilaisia vaikutuksia tilintarkastusvelvollisuuden poistamisesta pienelle osakeyhtiölle löytyi useita. Huomattavaa kuitenkin on, että aineistona käytin suurimmaksi osaksi tilintarkastajien kirjoittamia ammattilehtiartikkeleita. Tällöin on selvää, että artikkeleiden näkökulma aiheeseen on melko yksipuolinen. Toisaalta mukana on kyllä myös tilintarkastuslakityöryhmän keräämä yhteenveto saaduista lausunnoista työryhmän ehdotuksesta. Siinä

on mukana muidenkin mielipiteitä. Jopa puoltavia mielipiteitä tilintarkastuspakon poistamiselle löytyi.

Tutkimuksessani kaikki esittämäni tilintarkastuspakon poistamisen vaikutukset pienelle osakeyhtiölle ovat lähinnä spekulointia. Siispä tuloksia ei voidakaan yleistää ainakaan oman pohdiskeluni osalta. Kukaan ei vielä tiedä, mitä todellisuudessa tapahtuu, jos tilintarkastusvelvollisuudesta luovutaan pienten osakeyhtiöiden kohdalla. Tällaista ei Suomessa eikä Pohjoismaissa ole vielä kokeiltu aiemmin. Laineen sekä Hayn ja Davisin empiiristen tutkimusten mukaan tosin suuri osa pienyhtiöistä näyttäisi luopuvan tilintarkastuksesta pakon poistuessa. Nähtäväksi jää, kuinka moni pienyhtiö tähän todellisuudessa ryhtyisi.

Jatkotutkimusmahdollisuuksia olisi useita. Voitaisiin tutkia näitä syntyneitä vaikutuksia tilintarkastuspakon poistamisesta. Edellytyksenä tietysti on, että lakimuutos toteutuisi. Selvitettäisiin esimerkiksi, kuinka moni yritys todellisuudessa jättäisi tilintarkastuksen pois. Tätä syntynyttä kustannussäästön todellista suuruutta voitaisiin myös tutkia. Tärkeää olisi mielestäni myös selvittää, miten esimerkiksi velkojat ja verohallinto tällaiseen muutokseen suhtautuisivat. Lisääntyisivätkö verotarkastukset todellisuudessa. Ostovelkojien tapauksessa voitaisiin selvittää, nousevatko hinnat ja kiristyvätkö luottokaupan ehdot pienien osakeyhtiöiden kohdalla. Todelliset vaikutukset tosin näkyisivät vasta vuosien jälkeen lakimuutoksen astuttua voimaan. Tällöin vasta saataisiin luotettavia tuloksia.

LÄHTEET

Aho, T. & Vänskä, H. 1996. Tilintarkastuslaki ja hyvä tilintarkastustapa. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Arens, A. A. & Loebbecke, J. K. 2000. Auditing – an integrated approach. 8. painos. New Jersey: Prentice-Hall International, Inc.

Euroopan yhteisöjen komission suositus (2003/361/EY) mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten määritelmästä.

Euroopan yhteisöjen neuvoston neljäs (78/660/ETY) yhtiöoikeudellinen direktiivi.

Euroopan yhteisöjen neuvoston seitsemäs (83/349/ETY) yhtiöoikeudellinen direktiivi.

Flint, D. 1988. Philosophy and principles of auditing. London: Macmillan Education Ltd.

Hallituksen esitys 109/2005 Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

Hay, D. & Davis, D. 2004. The voluntary choice of an auditor of any level of quality. Auditing: A journal of practice & theory 23 (2), 37–53.

Horsmanheimo, P. 2005. Pienyritysten tilintarkastuksen tulevaisuus? Tilisanomat 26 (2), 37–41.

Horsmanheimo, P. & Steiner, M.-L. 2002. Tilintarkastus: asiakkaan opas. Vantaa: WSOY.

- Ittonen, K. 2004. Tilintarkastajan riippumattomuuden uhkatekijöitä – tutkimustuloksia Suomesta. *Tilintarkastus-Revision* 48 (1), 76–78.
- KHT-yhdistys - Föreningen CGR ry 1995. *Tilintarkastus – mistä on kysymys?* Helsinki: Capella Finland Oy.
- KHT-yhdistys - Föreningen CGR ry 2002. *Tilintarkastus*. Jyväskylä: KHT-Media Oy.
- KHT-yhdistys - Föreningen CGR ry 2005. *Tilintarkastusalan suositukset 2005*. Helsinki: KHT-Media Oy.
- Kokkonen, S. 1997. *Tilintarkastuksen perusteet ja käytäntö*. 1. painos. Porvoo: WSOY.
- Koskela, M. 1990. *Tilintarkastus pienissä ja keskisuurissa yrityksissä*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.
- Laine, K. 2003. *Tilintarkastusvelvollisuuden tarpeellisuus pienyrityksissä*. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Leppiniemi, J. 2004. Tilintarkastuspakko? *Tilintarkastus-Revision* 48 (2), 8–15.
- Lydman, K. 2001. Ole riippumaton! Riippumattomuudesta uudet eettiset ohjeet. *Tilintarkastus-Revision* 45 (7), 7–11.
- Mäkinen, L. 1998. Tilintarkastus pienyhtiössä. *Tilintarkastus-Revision* 42, 382–383.
- Pekkarinen, M. 2003. Kauppa- ja teollisuusministeri Mauri Pekkarisen vastauspuhe tilintarkastuslakityöryhmän raportin luovutustilaisuudessa 12.11.2003. *Tilintarkastus-Revision* 47 (7), 6–7.

- Rantalainen, A. 1999. Tilintarkastaja – tilitoimisto – asiakas; mitä lisäarvoa tilintarkastaja voi antaa asiakkaalle? *Tilintarkastus-Revision* 43, 437–440.
- Raportti tilintarkastajien riittävydestä ja muista tilintarkastusalan tulevaisuudennäkymistä 2001. Tilintarkastuslautakunta.
- Riistama, V. 1995. *Tilintarkastus – perusteet*. 2. painos. Porvoo: WSOY.
- Riistama, V. 1999. *Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö*. 2. painos. Porvoo: WSOY.
- Rinkineva, M.-L. 1998. Pienten yhtiöiden tilintarkastus ja kirjanpito. *Tilisanomat* 19 (5), 40–43.
- Saarinen, O. A. 2005. Tilintarkastaja ja odotuskuilu. *Tilintarkastus-Revision* 49 (3), 4–5.
- Simola, A.-M. 2003. Tilintarkastusala muutoksessa: aika luopua maallikkotilintarkastuksesta. *Tilintarkastus-Revision* 47 (1), 5.
- Sorsa, E. 1998. Tilintarkastuspakko ja pienyhtiö. *Tilintarkastus-Revision* 42, 376–380.
- Sorsa, E. 2001. Tarvitaanko tilintarkastajaa pienyhtiöissä? *Tilintarkastus-Revision* 45 (5), 27–31.
- Saarikivi, M.-L. 1999. Tilintarkastajan riippumattomuus tilintarkastuksen kulmakiviä. *Tilisanomat* 20 (4), 55–58.
- Suomen Taloushallintoliitto ry 2006a. *Taloushallintoliitto: Jäseneksi Taloushallintoliittoon*. [Suomen Taloushallintoliitto ry:n www-sivuilla]. [viitattu 7.3.2006].
Saataavissa: <http://www.taloushallintoliitto.fi/taloushallintoliitto/jaseneksi/>

Suomen Taloushallintoliitto ry 2006b. Tilitoimistot. [Suomen Taloushallintoliitto ry:n www-sivuilla]. [viitattu 15.3.2006].

Saatavissa: <http://www.taloushallintoliitto.fi/tilitoimistot/>

Teperi, V. 2004. Millaista on kirjanpitovelvollisten talousrikollisuus? Tilisanomat 25 (5), 19–21.

Tilintarkastuslakityöryhmä – yhteenveto saaduista lausunnoista 2004. KTM Julkaisuja 8/2004. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003. Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportteja 12/2003. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Tuisku, T. 2005. Pienyritysten kohtalo huolestuttaa tilintarkastajia. Kauppalehti, Extra: Finanssi 9.5.2005, 6–9.

Vartia, A. 2006. Pienissä yrityksissä työnteko maistuu. Kauppalehti, Vip 27.3.2006, 9.

Vento, H. 2005. Kirjanpitäjien riskit. Kirjanpitorikos tunnusmerkistöjen valossa. Tilisanomat 26 (4), 25–29.

Väyrynen, J. 1995. Kenen asialla pienyrityksen tilintarkastaja? Tilisanomat 16 (5), 7–10.